

**AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA YOSHLARNI AXLOQIY
QADRIYATLAR RUHIDA TARBIYALASHNING IJTIMOY-FALSAFIY
MASALALARI**

Nasimov Azizbek Azimovich

SamDChTI "Gumanitar fanlar va axborot texnologiyalar"
kafedrası tadqoqtchisi

Annotatsiya

Maqolada jamiyatdagi amalga oshirilayotgan islohotlarning yoshlar faoliyati bilan bog'liq ijtimoiy-falsafiy masalalari ilmiy tadqiq etilgan. Unda keyingi yillarda axborotlashgan jamiyatning rivojlanib borishi natijasida voqelikda vujudga kelayotgan axloqiy qadriyatlar muammo o'z aksini topgan. Yoshlarning falsafiy tafakkurini botsitishda ajdodlarning jamiyatga qoldigan boy axloqiy qadriyatlaridan samarali foydalanish ochib berilgan.

Kalit so'zlar: falsafiy tafakkur, yoshlar, jamiyat, axloqiy qadriyatlar, ma'naviyat, ta'lim, ishlab chiqarish, ta'lim, axborotlashgan jamiyat, internet.

Abstract

In the article, socio-philosophical issues related to the youth activities of the reforms implemented in the society are scientifically researched. In it, the problem of moral values emerging in reality as a result of the development of the information society in recent years is reflected. The effective use of the rich moral values left by the ancestors to the society was revealed in cultivating the philosophical thinking of young people.

Key words: philosophical thinking, youth, society, moral values, spirituality, education, production, education, information society, Internet.

Har bir davlat o'z yoshlarini axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalashni jamiyatning bosh mezoni sifatida axloqiy tarbiya bilan uyg'un olib borishga intiladi. Jamiyatda fuqarolar ongida axborot texnologiyalarining jadal rivojlanayotgan manzarasi falsafiy tafakkur bilan murakkab o'zaro bog'liqlikni aks ettiruvchi qator ijtimoiy masalalarni o'z ichiga oladi. Bugungi kunda yoshlarni tarbiyalashda asosiy ijtimoiy-falsafiy masalalardan biri axloqiy qadriyatlar muammosini hal qilishdir. Turli madaniyatlar va istiqbollari global aloqa tarmoqlari orqali birlashadigan axborotlashgan jamiyatda yoshlar ko'plab axloqiy muammolar va qadriyatlar tizimiga duchor bo'lishadi. Bu xilma-xillik axloqiy qadriyatlar tuyg'usiga salbiy ta'sir etishi ham mumkin. Binobarin, yoshlarni ma'naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash madaniy xilma-xillikka hurmat bilan qarash, hamdardlik, halollik va boshqalarga hurmat kabi umuminsoniy axloqiy tamoyillarni targ'ib qiluvchi nozik yondashuvni talab qiladi. Bugungi raqamli ommaviy axborot vositalarining yuksalishi axloqiy tarbiyadagi bir qator muhim muammolarni vujudga keltirdi. Jumladan, ijtimoiy media platformalari, onlayn forumlar va virtual hamjamiyatlar ko'plab axloqqa zid ma'lumotlarga misli ko'rilmagan darajada taklif qilishi yoshlarning shaxsiy hayotiga kirib kelayotganligi ko'paymoqda. Ushbu platformalar yoshlarning axloqiy rivojlanishiga salbiy ta'sir qilishi mumkin, ko'pincha salbiy xatti-harakatlar va munosabatlarni kuchaytiradi.

“Kompyuter texnikasi va axborot texnologiyalarining rivojlanishi axborotlashgan jamiyat rivojiga turtki beradi. Axborotlashtirish jarayonining moddiy negizi ishlab chiqarish, boshqaruv, ilm-fan, ta’lim va tarbiya hamda ijtimoiy va maishiy sohalarini kompyuterlashtirish va robotlashtirish asosida tashkil etadi”[1. 81]. Shunday qilib, axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash vazifasi yoshlarni raqamli landshaftda mas’uliyat bilan harakatlanishga yo’naltirish, raqamli savodxonlikni rivojlantirish va ularning onlayn harakatlarining axloqiy oqibatlari haqida tanqidiy fikrlashni rag’batlantirishga qaratilgan. Ushbu muammolarni hal qilish uchun bir nechta strategiyalardan foydalanish mumkin. Birinchidan, ta’lim tizimining o’quv dasturida axloqni nafaqat mustaqil fan sifatida, balki har bir o’quv intizomining o’lchovi sifatida birlashtirish maqsadga muvofiqdir. Ushbu integratsiya talabalarga fan va texnologiyadan tortib adabiyot va tarixgacha bo’lgan turli xil ta’lim sohalarining axloqiy oqibatlarini tushunishga yordam beradi. Ikkinchidan, jamiyatda yoshlarni mehnatga jalb qilish va xizmat ko’rsatishni o’rganish axloqiy tarbiyada muhim rol o’ynaydi. Jamiyatga foydali loyihalarda ishtirok etish orqali yoshlarda hamdardlik va ijtimoiy mas’uliyat hissini shakllantirish mumkin. Ushbu tajribalar axloqiy qadriyatlarni qo’llash, sinab ko’rish va aks ettirish mumkin bo’lgan amaliy kontekstlarni taqdim etadi.

Axborot jamiyatida yoshlarni ma’naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash masalasi axborot oqimi juda katta va ko’p qirrali bo’lgan zamonaviy dunyoda ayniqsa dolzarbdir. Internet va boshqa raqamli texnologiyalar orqali axborotga hamma joyda kirish imkoniyati bilan ajralib turadigan axborot jamiyati yoshlarga bilim olish, o’zini namoyon qilish va ijtimoiy muloqot qilish uchun misli ko’rilmagan imkoniyatlarni taqdim etadi. Biroq, ayni shu imkoniyatlar axloqiy qadriyatlarni tarbiyalash va shakllantirish bilan bog’liq qator ijtimoiy-falsafiy muammolarni ham keltirib chiqaradi. Asosiy muammolardan biri axborotning haddan tashqari ko’payib, bu qimmatli va haqiqatga mos ma’lumotni ishonchsiz yoki manipulyatsiya qiluvchi ma’lumotlardan ajratishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Axborotning haddan tashqari kupayishi natijasida yoshlar o’z e’tiqod va qadriyatlarini shakllantirishda, ishonchsiz manbalarga tayanishda yoki ekstremistik mafkuralar ta’sirida qolishi hech gap emas. Yana bir muammo – an’anaviy axloqiy qadriyatlarning emirilishidir. Axborot jamiyati har doim ham an’anaviy axloqiy qadriyatlarga to’g’ri kelmaydigan globallashtirish madaniy me’yorlarning tarqalishiga yordam beradi. Bu avlodlar va madaniyatlar o’rtasidagi ziddiyatlarga, milliy va madaniy o’zlikni yo’qotishga olib kelishi mumkin. Raqamli texnologiyalar tufayli kuchaygan ijtimoiy izolyatsiya muammosi, ijtimoiy media va Internetdan doimiy foydalanish odamlarning real hayotdagi o’zaro ta’sirining kamayishiga, ijtimoiy aloqalarning zaiflashishiga va yolg’izlik tuyg’usiga olib kelishi mumkin. Bu esa, o’z navbatida, yoshlarda empatiya va axloqiy fazilatlarining rivojlanishiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin.

Ushbu muammolar kontekstida ta’limda tanqidiy fikrlash, mediasavodxonlik va axborotni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan muhim rol o’ynaydi. Ta’lim muassasalari ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonida faol ishtirok etishi, yoshlarni nafaqat axborotni tahlil qilishga, balki ularning jamiyatdagi o’rni va mas’uliyatini anglashga o’rgatishi kerak. Binobarin, axborot jamiyatida yoshlarni ma’naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash ta’lim, oila, jamiyat va

davlatni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni taqozo etadi. Faqat birgalikdagi sa'y-harakatlar orqali zamonaviy avlod oldida turgan muammolarni engib o'tish, kelajakning mas'uliyatli, ma'naviyatli va barkamol fuqarolarini tarbiyalash mumkin. Axborot jamiyatida axloqiy qadriyatlarining o'zgarishi yoshlarning falsafiy tafakkuriga, dunyoqarashi, axloqiy pozitsiyasi va umumiy dunyoqarashini shakllantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu insho texnologiyaning jadal rivojlanishi va axborotning hamma joyda mavjudligi yoshlarning axloqiy va falsafiy yo'nalishlariga qanday ta'sir qilishini o'rganadi.

Axborot jamiyati raqamli texnologiyalar va internetning keng tarqalishi ishlab chiqarish, iste'mol qilishni tubdan o'zgartirdi. Ushbu davr katta hajmdagi ma'lumotlarga tezkor kirishish va raqamli aloqaning ustunligi bilan ajralib turadi, bu odamlarning o'zaro ta'siri, faoliyat doirasini o'zgartirdi. Axborot jamiyatida an'anaviy axloqiy qadriyatlar ham qiyinchiliklarga, ham qayta talqin qilish imkoniyatlariga duch keladi. Internet orqali turli nuqtai nazarlar va madaniyatlarining mavjudligi yoshlarni keng ko'lamli axloqiy nuqtai nazarlar bilan tanishtiradi, qadriyatlarni ko'proq plyuralistik tushunishga yordam beradi. Biroq, axborotning haddan tashqari yuklanishi va raqamli o'zaro ta'sirlarning tarqalishi ham axloqiy qadriyatlarni qadsizlanishiga olib kelishi mumkin. Raqamli platformalar yordam beradigan anonimlik va ajralish ba'zan empatiya va mas'uliyatni zaiflashtirishi, yoshlarning axloqiy mulohazalari va xatti-harakatlariga ta'sir qilishi mumkin.

Axloqiy qadriyatlarining o'zgarishi yoshlarning falsafiy tafakkuriga bevosita ta'sir qiladi. Ko'p nuqtai nazarga duchor bo'lgan holda, ular haqiqat va axloqqa nisbatan nisbiy nuqtai nazarni qabul qilishlari, mutlaq rivoyatlarni shubha ostiga olishlari va murakkablik va noaniqlikni qabul qilishlari mumkin. Shuning uchun jamiyatda mustaqillikning dastlabki kunlaridan boshlab barchamiz "insonparvarlikka, mehr-shavqatga bir yoqlama yondoshganmiz. Oqibatda bizning ilmiy-madaniy merosimizni, ayniqsa, At-Termiziy, Al-Buxoriy, Axmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband singari buyuk mutafakkirlarning, shuningdek, umuminsoniy madaniy-axloqiy qadriyatlarining gavhari bo'lmish Hadislarni insonparvarlikka, mehr-shavqatga da'vat etuvchi qarashlarni o'rganishdan mahrum edik" [2. 16]. Ushbu falsafiy pozitsiya postmodernistik fikrni aks ettiradi, u xilma-xillikni, farqni va universalistik mafkuralarning dekonstruksiyasini qadrlaydi. Bundan tashqari, axborot va texnologiyalarga e'tibor yosh shaxslarni voqelik, o'ziga xoslik, ongning tabiati bilan bog'liq savollar bilan kurashishga undaydi. Raqamli asr o'zini o'zi va jamiyat haqidagi an'anaviy tushunchalarni shubha ostiga qo'yadi, bu virtual mavjudot, sun'iy intellekt va raqamli maxfiylik va kuzatuv etikasi oqibatlarini haqida falsafiy tadqiqotlar olib boradi. Axborot jamiyatida axloqiy qadriyatlarining o'zgarishi tanqidiy axloqiy mulohazalarni ham keltirib chiqaradi. Yoshlar raqamli axloq muammolari, jumladan, ma'lumotlar maxfiyligi, noto'g'ri ma'lumotlar bilan bog'liq muammolarni hal qilishlari kerak. Texnologiyadan axloqiy foydalanish va axborot manbalarini tanqidiy baholash mas'uliyati tobora yoshlarning axloqiy va falsafiy rivojlanishining muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda.

Xulosa qilib aytganda, axborotlashgan jamiyatda yoshlarni axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalash axloqiy murakkabliklarni, raqamli ommaviy axborot vositalarining ta'sirini va keng qamrovli axloqiy ta'lim strategiyalariga bo'lgan ehtiyojni o'z ichiga

oladi. Umumjahon axloqiy tamoyillarni targ'ib qilish, mas'uliyatli raqamli fuqarolikni rivojlantirish va axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish orqali yoshlarni jamiyatning axloqiy jihatdan mas'uliyatli a'zolari bo'lishga yo'naltirishi mumkin. Bunda maqsad yoshlarga bilim berish, axborotga boy dunyoda axloqiy harakatlarga sodiqlikni ilhomlantirishdir. Axborot jamiyatida ma'naviy qadriyatlarning o'zgarishi yoshlarning falsafiy tafakkuriga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Yoshlarni raqamli asrning axloqiy va falsafiy muammolariga tanqidiy va mulohazakor yondashuvni rivojlantirishga yo'naltirish maqsad tobora murakkablashib borayotgan dunyoda axloqiy qarorlar qabul qilishga qodir avlodni tarbiyalashdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Туляев А. Вертуал оламнинг ахлоқиқий муаммолари (фалсафий таҳлил). Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. –Тошкент: 2021. 81-бет.
2. Шермухамедов С. Фалсафа фани янги ланишининг баъзи муаммолари. – Тошкент: Фан, 1996. 16-бет.
3. Yaxshilikovich, Y. J. "Information and communication technologies as the main philosophical attribute of an informed society." *European Journal of Molecular and Clinical Medicine* 7.7 (2020): 681-686.
4. Yaxshilikov, J., and Muhammadiev N. Milliy g'oya. "O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi." *Toshkent, "Cho'lpon* (2018).
5. Qaxor o'g'li, Xoliqulov Muhammad. "IDEOLOGICAL AND THEORETICAL BASIS OF SUFISM." *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMYIY JURNALI* (2022): 389-393.